

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 346:347.2

DOI <https://doi.org/10.15421/392134>

Єремєєв А. В.,

*аспірант кафедри цивільного та господарського права
Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України*

ПОНЯТТЯ ТРАСТУ У ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ ТА ФІНАНСУВАННЮ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ»

THE CONCEPT OF TRUST IN THE LAW OF UKRAINE “ON PREVENTION AND COUNTERACTION TO LEGALIZATION (LAUNDERING) OF INCOME FROM CRIMINAL WAYS, FINANCING OF TERRORISM AND DISTRIBUTION OF WEAPONS OF MASS DESTRUCTION”

Правова конструкція трасту є відносно новою категорією для вітчизняної правової системи. Нерідко правова природа трасту може визначатися неправильно. Так, інколи траст ототожнюється із поняттям юридичної особи. Проте такий підхід є некоректним. Загалом питання належного визначення трасту потребує подальших наукових досліджень. Стаття присвячена аналізу визначення поняття трасту, що міститься у чинному Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX. Обґрунтовано, що правильне розуміння правової природи трасту та закріплення належного його визначення у чинному законодавстві має першочергове значення та закладає необхідне законодавче підґрунтя для запобігання економічним порушенням, пов'язаним із діяльністю трастів, а також використанню трастів у протиправних цілях (зокрема, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню терористичної діяльності, ухиленню від сплати податків тощо). Особливо актуальним є запобігання економічним правопорушенням з боку офшорних трастів, що можуть також розглядатися як різновид офшорних компаній (за умови розуміння терміна «компанія» у широкому сенсі. У статті визначаються основні характерні ознаки трасту з огляду на дефініцію, закріплену у вищезазначеному Законі. Також приділено увагу визначенню трасту, що було закріплене у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII, який нині втратив чинність. На основі аналізу доктринальних та нормативних джерел зроблено висновок, що у чинному Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (на відміну від попереднього однойменного законодавчого акта) закріплене визначення трасту, яке загалом відповідає основному підходу до розуміння правової категорії трасту, напрацьованому світовою та вітчизняною науковою думкою.

Ключові слова: траст, офшорний траст, офшорна компанія, трастові відносини, економічна безпека, легалізація (відмивання) злочинних доходів.

The legal structure of a trust is a relatively new category for domestic legal system. Often the legal nature of a trust can be determined incorrectly. Yes, sometimes a trust is identified with the concept of a legal entity. However, this approach is incorrect. In general, the issue of proper definition of a trust requires further research. The article is devoted to the analysis of the definition of a trust contained in the current Law of Ukraine “On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Income from Criminal Ways, Financing of Terrorism and Distribution of Weapons of Mass Destruction” dated 06.12.2019, No. 361-IX. It is substantiated that a correct understanding of the legal nature of a trust and enshrining its proper definition in the current legislation is of paramount importance and lays the necessary legal basis to prevent economic violations related to the activities of trusts, as well as the use of trusts for illegal purposes (including money laundering, financing of terrorist, tax evasion etc.). Especially important is the prevention of economic offenses by offshore trusts, which can also be considered as a kind of

offshore companies (provided the understanding of the term "company" in a broad sense). The article identifies the main characteristics of the definition of a trust given in the above mentioned Law, pays attention to the definition of a trust, which was enshrined in the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Income from Criminal Ways, Financing of Terrorism and Distribution of Weapons of Mass Destruction" dd. 14.10.2014, No. 1702-VII, which has expired as of today. Based on the analysis of doctrinal and normative sources, it was concluded that the current Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Income from Criminal Ways, Financing of Terrorism and Distribution of Weapons of Mass Destruction" (unlike the previous legislative act with the same name) identifies the definition of a trust, which in whole corresponds to the basic approach to understanding the legal category of a trust, developed by world and domestic scientific thought.

Key words: *trust, offshore trust, offshore company, trust relations, economic security, legalization (laundering) of criminal incomes.*

Постановка проблеми. В умовах невідомого розвитку ринкової економіки та посилення тенденцій економічної глобалізації вітчизняній правовій системі довелося зіткнутися з дещо новими правовими категоріями. До останніх, зокрема, може бути віднесений траст, а також подібні до нього конструкції, що так чи інакше передбачені законодавством майже всіх країн світу та набрали значної популярності у світовій практиці господарювання. Зі введенням до Цивільного кодексу України поняття довірчої власності, яка тією чи іншою мірою відповідає поняттю трасту, в Україні з'явилося законодавче підґрунтя для аналізу трастових відносин. Поняття трасту набуло свого закріплення і в чинних законодавчих актах. Поряд з аналізом доктринальних визначень поняття «траст» важливим також є аналіз легальних визначень трасту, що містяться у чинному законодавстві, на предмет їхньої повноти, відповідності реальним трастовим відносинам та можливості подальшого вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорії трасту та довірчої власності досліджувалися такими науковцями, як Г.В. Буяджи, К.Г. Некіт, А.Б. Педько, С.О. Сліпченко та інші. Загалом проблематика трасту та довірчої власності у вітчизняній правовій доктрині залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті – аналіз поняття трасту, закріпленого в чинному Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Виклад основного матеріалу. Однією із правових конструкцій, що набула значного

поширення у світовій юридичній та господарській практиці, проте ще не зазнала надто детального вивчення у вітчизняній юриспруденції, є категорія трасту. З виходом на європейський ринок українські підприємці будуть усе частіше стикатися з поняттям трасту, необхідністю формування трастових фондів [1, с. 271]. Трасти можуть використовуватися в благодійній діяльності, в операціях із землею, під час управління цілісними майновими комплексами, під час управління майном, яке знаходиться в різних країнах, для легального «податкоуникнення» тощо [2]. Маючи низку переваг, траст може надавати додаткові можливості учаснику трастових відносин як у сфері цивільного обороту, так і у сфері господарювання. Однак ця правова конструкція за певних умов може використовуватися і в неправомірних цілях, зокрема для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму тощо. Особливо це стосується офшорних господарсько-правових трастів, які можуть бути віднесені до поняття офшорної компанії та створюються відповідно до законодавства світових офшорних зон для здійснення господарської діяльності за їх межами. Так, незважаючи на особливу правову природу самого трасту, відмінну від правової природи юридичних осіб, офшорні господарсько-правові трасти все ж можуть бути віднесені до офшорних компаній (за умови розуміння терміна «компанія» у широкому сенсі) і розглядатися як особливий їх різновид, що створюється суб'єктами-нерезидентами території місця реєстрації, а також користуються офшорними пільгами (перевагами), передбаченими законодавством офшорної зони для суб'єктів-нерезидентів.

Навіть незважаючи на велику популярність трастових конструкцій у світовій економічній та правовій практиці, міжнародна правова доктрина не розробила єдиного загальноприйнятого та абсолютно безспірного визначення поняття трасту. Значною мірою різночитання у розумінні правової природи трасту пов'язані і з відмінностями правових систем. Традиційно траст як такий пов'язується саме з англо-американською (прецедентною) сім'єю правових систем, у якій траст уже є практично невід'ємним елементом. У правозастосовній практиці країн цивільного права траст може кваліфікуватися як аналог: 1) речового права на майно; 2) юридичної особи; 3) договору; 4) концепції *patrimony* або як 5) специфічні повноваження на майно [3, с. 14]. Кожен із підходів докваліфікації має свої плюси та мінуси, проте прийнятність вибраного підходу може оцінюватися лише через призму рівня досягнення намірів установника [3, с. 14]. Вітчизняна правова наука також пропонує дещо різні підходи до розуміння категорії трасту, його правової природи та основних характеризуючих ознак. У контексті необхідності запобігання неправомірним економічним явищам, пов'язаним із можливістю заснування резидентами України трастів та трастоподібних конструкцій і, зокрема, офшорних компаній, створених у формі офшорного трасту, важливе значення має належне розуміння трасту у профільному законодавстві, що має на меті протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 28.11.2002 № 249-IV поняття трасту не містив [4]. Натомість Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII визначив, що траст – це юридична особа-нерезидент, яка провадить свою діяльність на основі довірчої власності, де повірений діє за рахунок і в інтересах довірителя, а також зобов'язується за винагороду виконувати певні юридичні дії [5]. Визначення трасту через категорію юридичної

особи зазнало значної критики на доктринальному рівні. Вважається, що ототожнення трасту із поняттям юридичної особи-нерезидента призводило до звуження або навіть викривлення змісту трасту, оскільки траст, як правило, не є юридичною особою за законодавством тих країн, де цей інститут існує [6, с. 487].

Чинний нині Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX [7] (далі – Закон) передбачає, що траст – це правові відносини, створені засновником відповідно до законодавства країни утворення за життя або на випадок смерті, коли активи потрапляють під контроль довірчого власника на користь вигодоодержувача (вигодонабувача) або для визначеної цілі, що характеризується такими ознаками:

- активи становлять окремий фонд і не є частиною власного майна довірчого власника;
- права на активи трасту оформлені на ім'я іншої особи, що діє від імені довірчого власника;
- довірчий власник має повноваження й обов'язки, в межах яких він є відповідальним та може управляти, використовувати або розпоряджатися активами відповідно до умов довірчого договору та спеціальних обов'язків, покладених на нього законодавством відповідної держави.

Таким чином, Закон визначає поняття трасту через низку послідовних ознак, що характеризують різні складові елементи відповідної правової конструкції.

Загалом у Законі підтримано домінуючий як у світовій, так і у вітчизняній правовій доктрині підхід, відповідно до якого трастом є саме відносини, а не юридична особа, зобов'язання чи щось інше. Так, наприклад, у вітчизняній Юридичній енциклопедії довірча власність (траст) визначається як система фідучіарних, тобто заснованих на довірі, майнових відносин (*fiduciary ownership*) [8]. Суб'єктами цих відносин можуть бути засновник довірчої власності (*settlor*), довірчий власник (*trustee*), а також бенефіціарій (*cestuiquetrust*) – особа на користь якої створюється довірча власність [8]. Довірчий власник зобов'язується

управляти майном (тобто здійснювати незаборонені законом трастові операції), переданим йому іншим суб'єктом – засновником довірчої власності, таким чином, щоб бенефіціарій отримував у межах строку, на який встановлено довірчу власність, певний прибуток [8]. Статтею 2 Конвенції про право, що застосовується до трастів, та про їх визнання надано визначення трасту як *правовідносин*, що створені *intervivos* (за життя) або помертньо особою, засновником, коли майно було передано *під контроль* довірчого власника на користь бенефіціарія або для встановленої мети [9]. Модельними правилами європейського приватного права передбачено, що траст – це *правовідношення*, у якому довірчий власник зобов'язаний управляти або розпоряджатися одним або більше активами (трастовим фондом) згідно з умовами, які регулюють це правовідношення (умовами трасту) в інтересах вигодонабувача або для досягнення суспільно корисних цілей [10].

Створення відповідно до законодавства країни утворення передбачає, що траст утворюється на підставі норм законодавства певної держави, які передбачають можливість такого утворення. Право на створення трасту або аналогічних йому трастоподібних конструкцій передбачено законодавством майже всіх країн світу. Законодавство України передбачає категорію довірчої власності. Так, відповідно до частини 2 статті 316 Цивільного кодексу України право довірчої власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном, є особливим видом права власності [11]. Згідно із частиною 2 статті 1029 Цивільного кодексу України договір управління майном може засвідчувати виникнення в управителя права довірчої власності на отримане в управління майно [11]. Вважається, що частина 1 статті 1029 Цивільного кодексу України, яка містить визначення договору управління майном, практично дослівно дублює дефініцію трасту, лише позначаючи учасників договору управління майном назвами, трохи відмінними від англо-американських прототипів [12, с. 280].

Траст може бути створено за життя засновника або на випадок його смерті.

Активи потрапляють під контроль довірчого власника на користь вигододержувача (вигодонабувача) або для визначеної цілі. Трастові відносини зображуються як «магічний трикутник», у якому засновник (абсолютний власник) передає довірчому власнику (трасту) право юридично значитися власником майна (*legaltitle*), а бенефіціарію – право на отримання доходу від майна (*equitabletitle*) [13]. Узагальнено траст являє собою правовідносини, які виникають між трьома типами суб'єктів, такими як установник, довірчий власник та бенефіціарій, із приводу надання майна в особливий вид власності для здійснення управління. Установник передає майно у власність довірчому власнику (зокрема у довірчу власність як особливий вид права власності). Довірчий власник одержує майно та має здійснювати управління ним. Таке управління має здійснюватися в інтересах певних осіб (бенефіціаріїв) та (або) для досягнення визначених установником цілей. Таким чином, траст передбачає не створення організації, а розроблення структури та підписання угоди між учасниками цієї системи відносин [14]. Характер та зміст трастових відносин визначає можливість їх класифікації на господарсько-правові та цивільно-правові, які відповідають предмету правового регулювання господарського та цивільного права відповідно. Трастові відносини, які виникають в особистій (побутовій) сфері та не пов'язані з організацією і здійсненням господарської діяльності, належать до сфери регулювання цивільного права, відповідно траст є цивільно-правовим. Трасти, які створюються для організації та (або) безпосереднього здійснення господарської діяльності, неодмінно пов'язані з економічною сферою, відповідають предмету регулювання господарського права та є господарсько-правовими.

Важливою ознакою трасту є визначеність щодо об'єкта [13], тобто майна, яке засновник передає у траст. Передані у траст активи набувають по-своєму унікального правового статусу. З моменту створення трасту такі активи більше не є власністю засновника, відповідно на них і не можуть звертатися стягнення, пов'язані з боргами засновника. Активи довірчого власника відокремлені від активів трасту, і на них не можуть звертатися стягнення, пов'язані з боргами довірчого власника [15]. Якщо довірчий

власник помирає або стає неплатоспроможним, активи довірчої власності не вважаються частиною його спадщини, а також не можуть бути арештовані в процесі банкрутства довірчої особи для розподілу серед його кредиторів, натомість вони зберігаються в окремому фонді на користь бенефіціарів [16].

Висновки. Поняття трасту є загальноприйнятим у світовій господарській практиці, але для вітчизняної правової системи воно залишається дещо незвичним і може зазнавати неправильного тлумачення вже щодо самої його правової природи. Однак вільний розвиток ринкової економіки, посилення тенденцій економічної глобалізації, розширення кола суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності вимагає швидкої та конструктивної адаптації до нових правових явищ, що можуть з'явитися на теренах вітчизня-

ного економічного простору. Належне визначення трасту у нормативно-правових актах чинного законодавства і, зокрема, в актах, присвячених питанням запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, має важливе значення для протидії неправомірним економічним діям. Закріплення у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначення трасту, яке загалом відповідає загальноприйнятим визначенням, запропонованим світовою та вітчизняною правовою доктриною, сприяє правильному тлумаченню та розумінню правової конструкції трасту в контексті протидії економічній злочинності та негативним економічним чинникам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Некіт К.Г. Трастовий фонд за Проектом загальної довідкової схеми (DCFR): до питання гармонізації законодавства України та ЄС. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. XVII. С. 271–277.
2. Сліпченко С.О. Інститут права довірчої власності і його дія в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук ; 12.00.03. Харків, 1997. 24 с.
3. Буяджи Г. Теоретичні та практичні проблеми визнання та кваліфікації інституту трасту. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 10–15.
4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 28.11.2002 № 249-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text> (дата звернення 19.04.2021).
5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text> (дата звернення 19.04.2021).
6. Буяджи Г.В. Довірча власність і трастоподібні конструкції: імплементація міжнародних стандартів у цивільне право України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2018. 603
7. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 19.04.2021).
8. Юридична енциклопедія: у 6 т. Т. 2 / за ред. Ю.С. Шумшученко. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998. 741 с.
9. Конвенція про право, що застосовується до трастів, та про їх визнання від 01.07.1985. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU85335> (дата звернення 19.04.2021).
10. Модельные правила европейского частного права. Москва : Статут, 2013. 989 с.
11. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print> (дата звернення 19.04.2021).
12. Педько А.Б. Траст як ефективний інструмент управління бізнес-активами. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 276–281.
13. Трасты. URL: https://gsl.org/ru/offshore/trust_fund_foundation/ (дата звернення 19.04.2021).
14. Реєстрація трастів. URL: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/registration-of-trusts/> (дата звернення 19.04.2021).
15. Панчук Р. Нетривіальні підходи до захисту активів: офшорний траст та фонд. *Юридична газета*. 2013. № 14. С. 40–41.
16. Іванович Т., Мовчан А. Особливості планування передачі капіталу спадкоємцям. *Юридична газета*. 2020. № 17.